

Kirjallisuutta.

Etelä-Pohjanmaan asutushistoriaa paikannimistön valossa.

ARMAS LUUKKO: *Etelä-Pohjanmaan keskiaika*. Helsinki 1949. VIII + 235 s.

Paikannimistön käyttö maamme asutushistorian selvittelyssä on vielä suhteellisen nuorta, sillä ei ymmärretty, että paikannimiin sisältyy jälkiä niistä ihmisistä, jotka kaukaisina aikoina olivat alkaneet asuttaa tätä maata. Ensimmäisiä merkkejä nimistön ilmaantumisesta historiallisiin tutkimuksiin asutuksellisina todistuskappaleina näemme vasta viime sataluvun lopulla. V. 1889 ilmestyneessä tutkimuksessaan Savonlinnan läänin oloista vuoteen 1571 HANNES GEBHARD yrittää paikannimistön avulla seurata asutuksen siirtymistä Karjalan kannakselta Vuoksen varsilta Suur-Saimaan vesireittejä pitkin Savoan. Vähän myöhemmin K. J. JALKANEN teoksissaan Pohjois-Hämeen erämaat, asutus

ja olot vuoteen 1620 (1892) sekä Rautalammin vanhan hallintopitäjän historia (1900) selvitteli etupäässä 1500-luvun puolivälin erälahteiden ja niihin sisältyvän nimistön avulla Sydän-Hämeen — lähinnä Sääksmäen ja Hollolan kihlakuntien — vanhoja erämaanomistuksia sekä hämäläis-asutuksen leviämistä Keski-Suomen järviylängölle. Samoihin aikoihin J. W. RUUTH artikkeleissaan Silmäys Hämäläisten muinaisiin asutusoloihin Suupohjassa. Joukahainen XI (1897) ja Satakunnan asutusoloista keskiajalla. Hist. arkisto XV (1898) käsittelee jonkin verran myös paikan-nimimateriaalia.

Paikannimistön käytön massana toi asutushistorialliseen tutkimuk-seemme VÄINÖ VOIONMAA, joka jo Suomen karjalaisen heimon histo-riassa (1915) on valaissut paikannimien avulla karjalaisten vanhaa heimo-alueetta ja sen erätalousmuotoja sekä esitellyt karjalaisia suku- ja kylän-nimiä. Myöhemmissä teoksissaan¹ Voionmaa kuvailee — myös runsain nimivertailuin — muinaishämäläisen asutusekspansioon suuntautumista eri tahoille, ja viimeisessä tutkimuksessaan Hämäläinen eräkausi (1947) hän luo synteessin aikaisempien tutkimustensa asutushistoriallisista tuloksista, selvittelee yksityiskohtaisesti erämaiden erilaisia omistus-muotoja sekä piirtää nimistön avulla värikkään kuvan entishämäläisestä eräelämästä. Näiden tutkimusten arvoa vähentää kuitenkin suuresti hänen epäkriittinen, kielen äännelaeista piittaamaton nimistönvertai-lunsa sekä vähäinen murremaantieteen ja äännehistorian tuntemuksensa (vrt. esim. tutkielmaa »Korpi» ja »kyrö» Suomen asutushistoriassa).

Uusia uria aukovan käsityksensä maamme varhaisimmista asutus-oloista ja asutuksen siirtymisestä esittää JALMARI JAAKKOLA useissa, monia problemeja käsittelevissä tutkimuksissaan. Pirkkalaisliikkeen synnyssä (1924) hän mm. Taival -nimistön avulla koettaa osoittaa pirkka-laisten kulkureitit Pohjanlahdelle ja kauas pohjanperille ja nimirinnas-tuksin todistaa heidän asettumistaan aina Tornion, Kainuun, Luulajan ja Piitimen jokiseuduille. Tutkimuksessaan Pohjois-Satakunnan van-hasta eräkulttuurista (1925) hän taas väittää, että Ylä-Satakunnan erä-alue on muinoin käsittänyt koko Etelä-Pohjanmaan, mitä ajatustaan hän tukee mm. Kyrönjokivarren vanhimpien kylännimien ja Ylä-Sata-kunnan muinaisen henkilönnimistön yhtäläisyydellä. Suurissa synteeseissään Suomen varhaishistoria (1935) ja Suomen varhaiskeskiaika (1938) hän asiakirjojen — ja osaksi paikannimistön — avulla koettaa selvittää maamme koko asutushistorian osoittaen, miten maantieteellisten edelly-tyksien takia eräpaine oli kohdistunut voimakkaana sekä itään että poh-joiseen. Hämeen itäinen eränkäyntivirta suuntautui Päijänteen yli Sys-mään ja Mäntyharjun reittiä sekä Salpausselkää pitkin Länsi-Karjalaan, Hämeen, Ylä-Satakunnan ja Karjalan asutusekspansio kohdistui taas

¹ Esim. Itä-Hämeen asutuksen alkuperästä. Hist. aikakauskirja 1924; Etelä-Hämeen asutusvaiheista. Talonpoika 4, 1927; Näsijärven seutujen asutushistoriasta. Tampere. Tutkimuksia ja kuvauksia, 1929; Katsaus Pohjois-Pohjanmaan vanhem-paan asutushistoriaan. Talonpoika 8, 1931; Keski-Suomen eräkautisia valtaus- ja asumavaiheita. Keski-Suomi I, 1935; Etelä-Pohjanmaan suomalaisen asutuksen alku-perästä. Hist. arkisto XLII, 1935; »Korpi» ja »kyrö» Suomen asutushistoriassa. Hist. aikakauskirja, 1935.

pohjoiseen ulottuen »pohjan pitkille pihuille» asti. Hän osoittaa mm. nimiyhdylläisyyksiä esittäen, miten Maanselän vedenjakaja esti hämäläisten eränkävynnin, mutta miten Satakunnan ja Karjalan erätiet yhtyivät Peräpohjolassa vaikuttaen Pohjois-Pohjanmaan omituisen levottoman historian syntyyn.

Huomattavasti myöhemmin paikannimistön käyttöä alkaa ilmestyä paikallishistoriallisiin tutkimuksiin, lähinnä pitäjänhistorioihin. EINAR W. JUVELIUKSEN Sysmän pitäjän historiaan I—II (1927) sisältyy mm. kuvaus Suur-Sysmän asuttamisesta paikannimistön valossa (s. 37—47), AIMO HALILA Iitin historiassaan (1939) käyttää hivenen paikannimaineistoa pitäjän vanhimpien asutussuhteiden selvittelyssä, ja vähän aikaisemmin HEIKKI KLEMETTI Kuortaneen vaiheissaan (1932) oli esittänyt rohkeita kuvitelmiaan jopa germaanisista heruleista eteläisellä Pohjanmaalla — niitäkin nimistön avulla. Myös ikivanhojen pitäjien historiissa on pohdittu — alueiden primääristä paikannimistöä hyväksi käyttäen — kylien ikäjärjestyksestä, tytäryyliin syntyä ja asutuksen sisäistä siirtymistä. Niinpä AULIS OJA Maarian pitäjän historiassa I,2 (1944) osoittaa, miten esim. monet ulkoniittyjen, kaskimaiden, metsästys- ja kalastuspaikkojen nimet voivat ilmaista kylien ikäsuhteita. Taitavasti hän on kehitellyt tätä ideaansa myöhemmin myös Kaarinan pitäjän historiassa I, 2 (1946).

Viimeksi ARMAS LUUKKO väitöskirjassaan Etelä-Pohjanmaan keskiaika (1949) on runsaan paikannimistön avulla selviteltyt maakuntansa varhaisinta asutusta lähtökohtanaan »uuden historiallisen ja arkeologisen tutkimuksen luoma aksiomi», että Etelä-Pohjanmaan asutus on paraasta päästä Ylä-Satakunnasta, mikä tietenkin antaa hänen tutkimuksensa asutushistorialliselle osalle eräänlaista deduktiivista väriä.

*

Tohtori Luukon varmaan ansiokasta tutkimusta vastaan voidaan kuitenkin sekä filologian että paikannimistöntutkimuksen kannalta tehdä eräitä huomautuksia. Hän kylläkin esittää murteentutkija JUSSI LAUROSELAN käsityksen, että eteläpohjalaiset olivat maakuntaansa muuttaessaan itsenäinen heimo tai ainakin osa jostakin muusta suomalaisesta heimosta, lähinnä hämäläisistä¹, mitä myös MARTTI RAPOLA pitää mahdollisena,² mutta ainoatakaan viittausta ei ole todettu hämäläisiin ja lounaissuomalaisiin murrekosketuksiin.³ Ei ole myöskään lausuttu minkäänlaisia olettamuksia savolais-, vielä vähemmän karjalaisvaikutuksesta,⁴ vaikka jo Pähkinäsaaren rauhan raja oli vedetty siksi läheltä eteläpohjalaisalueita, ettei rajantakaisia kosketuksia voida suoralta

¹ Kveen-Kainulaiskysymys, Hist. arkisto XXII, II, 4 ja Etelä-Pohjanmaan asutushistoriaa, Talonpoika V.

² Johdatus suomen murteisiin 93.

³ LAURI KETTUNEN Suomen murteet II 72, RAPOLA mt. 93.

⁴ KETTUNEN mt. II 72—, Savolaismurteiden synty ja levinneisyys. Savon historia I, Suomen asutushistoria kielimaantieteen valossa. Suomalaisen Tiedeakatemia Esielmät ja Pöytäkirjat. Helsinki 1946.

kädeltä kieltää. Kysymyksellisiä ovat tässä suhteessa esim. Vöyrin Kontiavuori, Ylistaron ja Ilmajoen välimailta Kontiomaa ja Jalasjärveltä Kontioneva, joihin sisältyvää appellatiivia *kontio* on totuttu pitämään itäsuomalaisena (karjala-annuksen *kondie*, etelävepsän *koñdi*). Tosin sana mainitaan jo Jusleniuksen ja Gananderin sanakirjoissa, se tunnetaan mm. Hattulassa, Tottijärvellä, Karvialla, Lapualla ja Kurikassa, vieläpä eräässä Perniöstä saadussa arvoituksessa,¹ mutta sen esiintyminen länsialueilla tuntuu niin rudimentääriseltä, että kysymyksessä lienee sittenkin itäinen laina, joskin verraten vanha. Samaa voidaan väittää Vähästäkylästä v. 1678 mainitusta Majavan- eli Majaanpesän niitystä, jonka jälkimmäinen variantti — mikäli se on oikea — on tyypillinen itäsuomalainen (vrt. Majoovaara Enossa, Itä-Karjalan monet *majoa-*, *majua-* nimet). Ryhmään kuulunevat myös Laihian ja Mustansaaren rajalla olevat Monatarniitty (mainittu 1725) ja Monatarneva (1751) sekä mahdollisesti hämeenkyröläiset turmeltuneet nimenvääntymät Ilmoitaranjärvi ja Ilmoitaranvaha, joihin saattaa sisältyä eräiden itämurteiden johdin *-tar*, ellei kysymyksessä sittenkin ole appellat. *taro* ~ *tara*² (vrt. myös *Manattari*, niitty Vähässäkylässä).

Pohjoisesta »Seitsemän kymen Karjalasta» etelään päin kohdistunut *karjalaisekspansio* on jätetty kokonaan mainitsematta, mihin kuitenkin viittaavat talonnimi Karjalainen Kokkolassa (Vöyrissä jo 1543 Morten Karijlainen), tn. Ryss Sulvassa, Oravaisissa, Uudessakaarlepyyssä ja Munsalassa, Henrik Rydz 1557 Maksmosta, Lasse Rytz 1557 Oravaisissa, Lasse Rydz 1581 Mustassasaaressa, Lass Rydz 1560 Vöyrissä.³ Voionmaan luetteloon sisältyvät mm. nimet Karialan 1546 Lapualta, Karjalanmaa Kauhajoelta, tn. Karjala Ilmajoelta, Ryssänlahti ja Venäjähän saari Lapualta ja Venäjänmaa Laihialta,⁴ ja lisäksi LARS HULDÉN mainitsee Munsalan kirkon lähettyviltä pellonnimen Gammelryssen.⁵ — Tässä yhteydessä jo mainittakoon, että kaikki nimivertailut myös Hämeen ja Lounais-Suomen nimistöihin on jätetty syrjään.⁶

¹ R. E. NIRVI Sanankieltoja 69.

² HEIKKI OJANSUU Suomalaista paikannimitutkimusta 215.

³ VIILJO NISSILÄ Pohjois-Pohjanmaan karjalaista nimistöä. Virittäjä 1948, s. 222—223.

⁴ Etelä-Pohjanmaan suomalaisen asutuksen alkuperästä 117.

⁵ Studier över ortnamnen i Munsala socken 224. Käsikirj. Ruotsalaisen kirjallisuuden seuran arkistossa.

⁶ Tutkimuksissamme on yleensäkin länsisuomalaista primääristä murrealuetta (esim. Lounais-Suomea) totuttu pitämään jonkinlaisena umpiona, pyhänä maana, jonne mitään vierasta vaikutusta ei ole päässyt tunkeutumaan. Tämän kirjoittajalla on kuitenkin sellainen kerettiläinen käsitys, että jos kerta länsisuomalaista siirtolaisuutta on ollut itään päin, esim. Länsi-Karjalaan, on sieltä vastavuoroisesti, joskin vähemmän, tuotu takaisin vaikutteita, sillä on kai luonnontonta olettaa, että yhteys entisiin kotiseutuihin olisi heti katkennut. Eivätköhän novgorodilaisten retket historiallisen aikamme alussa aina Turkuun asti olleet entisten »karjalaisretkien» traditiota? Eivätkö tätäkin tietä ole selitettävissä Turun seutujen eräät slaavilaiset lainat? Ja täytyy kai sellaisilla paikannimillä kuin Vepsäluoto Maarjan saaristossa ja Sauvo, Sauvonjoki, -lahti, Sauvonkylä, Sauvojärvi I. Savojärvi, Savoniitty, Savonkedontahdoin ym. olla ulkonaisen muodon lisäksi sisäistäkin yhteyttä vastaaviin itäisiin nimiin. Kun Pohjois-Pohjanmaan länsisuomalaiset ja länsisuomalaistuneet karjalaiset saivat Savo-nimistöä, ilmaantui Savon rinnalle (vrt. Savonlahti Salossa, Savolainen Pyhä-

Selostaessaan lappalaisten jälkiä Etelä-Pohjanmaalla kirjoittaja empimättä käyttää todistuskappaleena mm. *kota* -sanaa, joka laajoilla satakuntalaisilla alueilla ja esim. Isossakyrössä merkitsee keittokotaa. Sanakirjasäätiön tiedoista päätellen tunnetaan lisäksi nuottakotana. Konginkankaalla ja Saarijärvellä, kalakota Virroilla ja Isollajoella, jossa »kalamiehet käyttävät sitä suojanaan kalastamassa ollessaan». Isoltajoelta erikseen mainitaan »kartionmuotoinen, haoista ja riu'uista tehty suojus(kota) metsässä tai keitaalla». Myös ruotsalaisrannikolta mainitaan appellat. *kåta* 'hydda, mindre stuga'¹, Munsalasta *kåte* 'koja eller stuga avsedd endast för tillfälligt bruk'.² Esim. juuri Munsalasta Huldén mainitsee sellaisia paikannimiä kuin Kåtabacken, Kåtagårdorna, Kåtaholmen ja erittäinkin Kåtaviken, jonka rannalla vieläkin on tällainen kota (en fiskarkåte)³, ja merkityksen kannalta on huomattava Karsenin mainitsema Finnkåtaviken Vöyristä.⁴ Lappalaismuistoihin yhdistetään myös Poro-nimet (Porokangas, Porolampi ym.), vaikkakin homonyymilla on eteläpohjalaisissa murteissa yleismerkitys tuhka (vrt. Tuhkaoja, -törmä Kemissä, Tuhkaniemi Reisjärvellä, Tuhkalampi Sortavalassa). Sen sijaan lappalaisministöä ovat ehkä Ylistaron Kåtkånjoki ja Töysån Kåtkånmas, jotka voidaan yhdistää lapin sanoihin *keät ki 'ahma'* t. *keäd'gi 'kivi'*.⁵

Kainulaisten alkuperää selvitellessään tekijä perustaa väitteensä ennen kaikkea E. A. TUNKELON aikoinaan esittämään käsitykseen, että Kainuu ja siihen läheisesti liittyvä Kainasto ovat alkuperältään maastotermejä, jotka ovat tarkoittaneet tietynlaista paikkaa, kainoa eli alavaa seutua, jollaista Pohjanmaa suurimmaksi osaksi on.⁶ Kuitenkin Tunkelon selityksellä on esim. se heikkous, ettei termiä eikä edes jälkiä siitä ole tavattu missään itämerensuomalaisessa kielessä. Tekijä ei ole harkinnut, mitä mahdollisuuksia sisältyy KUSTAA VILKUNAN esittämiin ajatuksiin nimestä⁷, eikä todennut, että nimeä tavataan muuallakin, esim. Kainastawuori 1484, Kainostanwuori 1492 Jämsån rajanimenä⁸, vieläpä Aunuksessa kaukaiset todennäköiset sukulaiset *kainånzdärvi* ja *kainavone* ~ *kainavozendogi*. Lisäksi on otettava huomioon sekin mahdollisuus, että kysymyksessä on vanha henkilönnimi (vrt. magnus kaynonen 1410 ? Halikosta⁹, mattis kajno 1513 Askaisista¹⁰) ja että alku-

järvellä, Per Sawo 1571 Iissä, Hnc Sawolaine 1563 Haukiputaalla, pouell szaffuoin 1558 Kiimingissä) myös Sauvo-muoto (esim. Sigfredh Sauwo 1653 Iissä, Brita Sauvalainen 1698 Kemissä, tn. Sauvola, Sauvalainen Hailuodossa, Sauvolaisen nocka, Sauvon Suo 1760 Haukiputaalla, Sauvalainen, niitty samoin Haukiputaalla, Sauvolaisenperä Simon Maksniemessä, Sauvasaari Kemissä).

¹ HERMAN VENDELL Ordbok över de östsvenska dialekterna 521.

² HULDÉN mt. 170.

³ HULDÉN mt. 170—171.

⁴ T. E. KARSTEN Svensk bygd i Österbotten nu och fordom I, nimiluett.

⁵ T. I. ITKONEN Suomen lappalaiset I 99.

⁶ Kainuu ja kaino. Virittäjä 1918.

⁷ »Onko Kainuu maastotermi?» Hist. aikakauskirja 1948, n:o 3 sekä lisäksi esitelmä Suomen Muinaismuistoyhdistyksen kokouksessa 7. 5. 1949.

⁸ REINHOLD HAUSEN Bidrag till Finlands historia I 148, 120.

⁹ A. I. ARWIDSSON Handlingar till upplysning af Finlands häfder IV 2.

¹⁰ ARWIDSSON mt. V 214.

peräisen Kaina(i)nen -asun mon.genetiivi Kainaisten on voinut siirtyä (i)sto-loppuisiin kollektiiviniimiin (Kainaisto), jollaisia on todettavissa sekä Lounais-Suomesta¹ että Pohjois-Pohjanmaalta (vrt. myös sellaisia merkintöjä kuin jämsäläinen Kainostanwuori 1492, Cainojasten Näfwa 1691 Kauhajoelta ja Kurikasta²). Joka tapauksessa vanhin nimikerrostuma on löydettävissä Lounais-Suomesta, jostakin Kalannin seudulta, mistä sitä on säteilyt etenkin pohjoiseen päin, mutta todennäköistä on myös, että tämän primäärisen nimistön rinnalla (esim. Kainuunkylä Tornionjokilaaksossa) suuri osa Pohjanmaan Kainuu-nimistä on myöhempää, sekundääristä, jota on syntynyt sen jälkeen, kun Kainuu oli muodostunut laajan alueen nimeksi, ja sitä on varmaan annettu ennen kaikkea idästä alueelle tunkeutuneiden karjalaisten ja savolaisten keskuudessa (vrt. monien nimien attribuuttiosan genetiivimuotoa). Kainuun arvoitusta ei ole vielä lopullisesti ratkaistu.

Paikannimistön käyttö asutushistoriallisina todistuskappaleina perustuu aksiomiin, että jos samanaista asutusnimistöä — ennen kaikkea alkuperäissuomalaista pitäjän-, kylän-, talon- ja henkilönimistöä — esiintyy eri paikoissa, näiden välillä on ollut myös asutusyhteyttä, ja tämä väite on sitä todistusvoimaisempi, mitä useammista samanlaisista nimistä ja nimiryhmistä on kysymys. Paikannimistöntutkijan kannalta herättää juuri huomiota tohtori Luukon tutkimuksessa vertailuaineiston niukkuus, milteipä olemattomuus. Etelä-Pohjanmaan asutusnimistölle hän on etsinyt vertailukohtat vain Ylä-Satakunnasta, kaikki muu on jätetty syrjään. Niinpä on verrattu toisiinsa Etelä-Pohjanmaan ja Ylä-Satakunnan Leina, Leino, Leinikka, Leiniä -nimiä, mutta myös Aurassa ja Mietoisissa on kn. Leinakkala, Hattulassa ja Koskella kn. Leiniälä, Laitilassa kn. Leinmäki, samaten on rinnastettu Toija(la) -nimet, mutta jätetty mainitsematta kn. Toijala Halikossa, Akaassa, Koskella, kn. Toija Kiskossa, kn. Toijanen Maariassa, kn. Tojois Paraisilla. On yhdistetty toisiinsa Jalasjärven Iso- ja Vähä-Uskela sekä Hämeenkyrön Uskelan kylä, mutta ei ole viitattu Lounais-Suomen Uskelan pitäjään eikä Tyrvännön Uskelan kylään, samaten on rinnastettu Isonjoen Köykänneva, Hämeenkyrön Köykänhamari ja Tyrvään Köykänperä, mutta ei esim. Eurajoen kylännimeä Köykkä, on mainittu Teuvan Jaaraniemi ja Tyrvään Jaaranmaa, mutta myös Kiikoisissa on kn. Jaara. Kirjoittaja on kyllä osoittanut, miten Kuortaneen Kälhänniemi muistuttaa Tyrvään Kelhinmäkeä, mutta hän ei mainitse Maskun kn. Kelhoinen, Lehtimäen Laukonharju yhdistetään Vesilahden Laukkoon, mutta myös Kiukaisissa, Mietoisissa ja Vahdolla on kn. Laukola (< Laukkoila). Nämä muutamat esimerkit riittänevät. Epäilemättä tällainen tohtori Luukon esittämä vertailutapa tekee eteläpohjalaisen asutushistorian suoraviivaiseksi ja uskottavaksi, kun häiritsevät esimerkit ovat poissa, mutta objektiivista se ei ole. Tuskinpa Etelä-Pohjanmaan asutus on niin homogeenista.

¹ ARVO MERI Vanhan Vehmaan kihlakunnan pitäjien ja kylien nimet I 48; PERTTI VIRTARANTA Kauvatsa ja Äetsä. Satakunta XIII 197, 198.

² JUSSI LAUROSELA Äännehistoriallinen tutkimus Etelä-Pohjanmaan murteesta I 214.

Sama objektiivisuuden puute on leimaa antavaa myös sijoitettaessa muinaisrunojen historiallisiksi otaksuttuja tapahtumia Satakunnan ja Etelä-Pohjanmaan välille. Todisteina on taaskin vain paikannimet: Kaleva-, Ilmari-, Väinä-, Tarsi-, Tapio ja Rahko. Tekijä unohtaa kokonaan Kaleva yms. -nimistä rikkaan Varsinais-Suomen, ja Väinä -nimistä hän kirjoittaa seuraavasti: »Kun tiedämme, että myös Väinä -alkuisia paikannimiä on Ylä-Satakunnassa joitakuita säilynyt, emme ehkä pidä niinkään odottamattomana, että Kalevankankaista tutun pohjantien varrella elänyt perimätieto sanoo Pohjanlahdelle johtanutta valtaväylää, Kyrönjokea, itsensä Väinämöisen kyntämäksi» (s. 35). Vakavassa teoksessa tämä on varsin odottamatonta. Eihän kansainvälinen vaellustarina tule sen historiallisemmaksi, vaikka pari historioitsijaa on sitä käyttänyt, ja mitä Väinä -nimiin tulee, niin olisi ollut rehellistä huomauttaa, että esim. *wanha wäinämöinen* tavataan henkilönnimenä v. 1618 Käkisalmen läänin maakirjassa ja että Väinä ja Väinänen -nimet muiden »kalevalaisten» nimien ohella ovat myös Pohjois-Karjalassa tavattavia¹, joten muutaman harvan nimen perusteella ei käy niin laajakantoisten päätelmien tekeminen, kuten Luukko — tai paremminkin Jaakkola — on pitänyt mahdollisena. Ja mitä vielä esim. Rahko -nimiin tulee, niin vanhimpiin kuuluvana on mainittava Hattulan ikivanhan suurkylän nimi *Rahkoila*.

Toinen kysymys on, missä määrin roomalaiskatolisen (ja vähin myös kreikkalaiskatolisen) kirkon nimistöstä, skandinaavisista henkilönnimistä sekä näiden lukuisista kansanomaisista varianteista syntyneitä sukunimistöämme voidaan käyttää vertailumateriaalina. Tämä nimistö näyttää keskiajalla olleen tavattoman rikasta, mutta myöhemmin sitä on hävinnyt ristimäniminä arkielämän käytöstä, niin että vain monet vieläkin elävät sukunimet ja paikannimet ovat siitä enää todisteina. Tietenkin tätä materiaalia voidaan käyttää asutusvirtausten suurien suuntien osoittamiseen (esim. kreikkalaiskatolisilta alueilta länteen päin), mutta kysymyksessä olevassa Etelä-Pohjanmaan ja Ylä-Satakunnan tapauksessa sen todistusvoimaisuus on vähemmänarvoista, koska tällaista nimistöä on voinut helposti syntyä myös paikallisesti: esim. papiston antamana tai siirtymänä ruotsalaisrannikolta käsin. Emmehän voi — karkean esimerkin mainitakseni — verrata Ylä-Satakunnan ja Etelä-Pohjanmaan Anttiloita t. Antiloita, Mattiloita t. Matiloida. Mikkoloita t. Mikoloita toisiinsa asutushistoriallisessa mielessä.

Ryhmästä teoksessa on runsaasti esimerkkejä: epävarma Vöyrin Antiala ja Tyrvään Antila < ruots. Antte, Anders, Haveri -nimet < ruots. Hafuer², Maalahden Hermakari (= Härmäkari), Karkun Härmälänkylä 1540, Pirkkalan Härmälä 1540, joihin todennäköisesti sisältyy

¹ ARVI ILMONIEMI Kalevalan henkilönnimiä Itä-Suomen vanhoissa vero- ja tuomiokirjoissa. Kalevalaseuran vuosikirja 17, (1937), s. 27—32.

² MAGNUS LUNDGREN—ERIK BRATE Svenska personnamn från medeltiden 89.

saksalaisten kestitien varhaiskeskiajalla tuoman Herman -nimen¹ kansanomaisen vääntymä Herma ~ Härmä, sillä onhan *e* ~ *ä* -vaihtelusta muitakin esimerkkejä: Jeppe ~ Jäppi, Pelle ~ Pälli, Pennä ~ Pännäinen, Vesteri (< Sylvester) ~ Västi, ym. Samaten Heikko, Heiska, Heino -nimet < saks. Heinrich, Heine (FÖRSTEMANN mt.), ruots. Henrik (Lundgren-Brate 99), Hilli -nimet < ruots. Hille (Lundgren-Brate 102), Inki, Inko, Inku -nimet < ruots. Inge, Ingi, Ingo, Inga (Lundgren-Brate 126), Jäppi -nimet < ruots. Jeppe, Kauppi -nimet,² Kitti -nimet, joihin sisältyy Kristina -nimen eräissä ruotsalaismurteissa vieläkin yleinen vääntymä Kitti (VENDELL mt), Piri -nimet < todennäköisesti ruots. Birger (Laurosela mt. I 61, 64, 66), Punto -nimet < ruots. Bonde, Bundo (Lundgren-Brate 31), mihin viittaavat myös Tyrvään Vitikkalan Punto -nimen vanhat kirjoitusasut Bonde 1558, Bondi 1689, vieläpä Buondi 1712³, osa Rauk(k)o -nimistä < ruots. Ragvald⁴, Reki -nimet < ruots. Gregi, Greger, Gregorius, Sikki -nimet < ruots. Sigge, Sigg (Lundgren-Brate 216), Suni -nimet < ruots. Sune (Lundgren-Brate 250), Tani -nimet < ruots. Daniel, Tiuri-, Tiura -nimet < ruots. Dyre, Diur (Lundgren-Brate 47)⁵, Torkko -nimet < ruots. Thorkil (Lundgren-Brate 270)⁶, Tuuri -nimet < ruots. Thore, Thure (Lundgren-Brate 266, 276), Tyyki -nimet < ruots. Tyke (Lundgren-Brate 285), Valli -nimet < ruots. Valle (Lundgren-Brate 294), Valtari -nimet < saks. Walthari, mskand. Valdar(i), ruots. Valder⁷, Viinikka -nimet < saks. Winicho, Winecke (FÖRSTEMANN mt.).

Suhteellisen vähäinen asutushistoriallinen todistusvoima on myös keskiaikaisista — joko keskialasaksalaisista tai ruotsalaisista — ammattinimistä syntyneellä sukunimistöllä. Onhan lähellä esim. se olettamus, että tätä nimistöä on syntynyt Korsholman linnassakin — esim. juuri Albrekt Meklenburgilaisen aikana — ja sieltä levinnyt ympäristöön, ja lisäksi ammattia merkitsevä appellatiivi tultuaan tunnetuksi laveammalti suomalaisalueillakin (vrt. kemppi, kesti, kokki, leikari) on paikallisesti voinut kehittyä sukunimen funktioon. Sitä paitsi sitäkin on voinut tunkeutua rannikon ruotsalaisalueilta sisämaan suomalaisalueille. Tätä nimiryhää tohtori Luukon tutkimuksessa edustavat mm. Fant, Fanter -nimet, joihin sisältynee keskiajanruots. appellat. *fanter* 'tjenare, löpare',⁸ Huovari -nimet, jotka on yhdistettävä ruots. appellatiiviin *hovare* 'person som uppträder med ståt' (SÖDERWALL mt), ja samoin Kytttä, Skyttä -nimet < ruots. *skytta* 'skytt, bågskytt' (SÖDERWALL mt.), Leikari -nimet < ruots. *lekare* 'spelman, gycklare' (SÖDERWALL mt.), Piipari -nimet < ruots. *pipare* 'flöjt-blåsare' (SÖDERWALL mt.), Teikari, Steikari -nimet < ruots. *stekare*

¹ ERNST FÖRSTEMANN Altdeutsches Namenbuch.

² VILJO NISSLÄ Vuoksen paikannimistö I 378; JOUKO HAUTALA »Kauppi kalhujen tekijä». Kalevalaseuran vuosikirja 27—28, ss. 28—38.

³ HELVI VITIKKALA Tyrvään asumusten nimet 248, käsikirj.

⁴ EINO JUTIKKALA Suomen talonpojan historia 327.

⁵ NISSLÄ mt. I 416. MERI mt. II 170.

⁶ Vrt. suhdetta Torkko ~ Thorkil ja Esko ~ Eskil (KARSTEN mt. II 129).

⁷ ELOF HELLQUIST Svensk etymologisk ordbok.

⁸ K. F. SÖDERWALL Ordbok öfver svenska medeltidsspråket.

'kock' (SÖDERWALL mt.) ja alasaksalaista ammattinimistöä, joka on osaksi levinnyt hansakauppiaiden välityksellä, esim. juuri Kesti merkit. hansakauppias, muinaisruots. *gaester*, isl. *gestr* 'utlänning som är kommen till en ort och uppehälles sig där som köpman'¹, Konstari < keskialasaks. *kunster, kunstener* 'der eine Kunst (Handwerk) versteht'², Kruutari < keskialasaks. *kruder, krudener* 'Gewürz-, Spezereihändler, Apotheker' (SCHILLER-LÜBBEN mt.), Mustansaaren Pundars < keskialasaks. *pundere* 'der (öffentlich angestellte) Wäger' (SCHILLER-LÜBBEN mt.).

Varsinainen appellatiivinen paikannimistö, jonka synty on yleensä paikallista, ei sovellu asutushistoriallisten päätelmien tekoon, elleivät sanastomaantieteelliset seikat — menneisyydenkin perspektiivistä katsoen — oikeuta siihen. Koivuosaaret, Kalliokankaat ja Pirttilahdet eivät ole asutushistoriallista materiaalia, mutta kylläkin esim. maantieteellisesti ahdasalainen appellat. *luoma*, joka tavataan merkit. 'apaja' Varsinais-Suomessa (esim. Eurajoella, Perniössä, Pyhässämaassa, Raumalla ja Uudellakirkolla) ja satakuntalais-eteläpohjalaisilla alueilla merkit. 'puro, iso oja', esim. Hurttaluoma Isollajoella, Lohiluoma, Nahkaluoma Ilmajoella, Haukiluoma, Isoluoma, Paskoluoma Pirkkalassa, Pyydyluoma Messukylässä, Paloluoma Teiskossa, Madeluoma Hämeenkyrössä, Hormaluoma, Kiviluoma Ikaalisissa, jne. Kun appellatiivi — tosin tuentemattomana merkitykseltään — tavataan ahtaalla alueella Pudasjärven seuduilla purojen nimissä, kuten esim. Särkiluoma, Serkiluoma 1689 VA rr 26: 25, Kylmäluoma, Kyllmäluoma 1694 VA rr 31: 109, Kurki Luoma Träsk 1675 VA rr 14: 12 sekä Kontioluoma, on todennäköistä, että näille alueille ennen 1600-luvun päättymistä on tullut siirtolaisia primääriseltä *luoma* -alueelta, siis Ylä-Satakunnasta tai Etelä-Pohjanmaalta.

Luukon materiaalissa on kuitenkin appellatiivianesta, joka — ainakaan kokonaisuudessaan — ei täytä tätä edellytystä, mutta silti on yhdistetty eri alueiden nimiä toisiinsa. Niinpä on rinnastettu Ylistaron Hormahaka, Kauhajoen Hormaneva, Alajärven Hormakorpi sekä Ikaalisten Hormaluoma, Karvian Hormaneva ja Huittisten Hormanlahti, vaikka nimien määräysosa on kasvinnimi *horma* 'epilobium angustifolium' (Isojoki, Laihia). Kauhajoelta nimen omaan mainitaan Hormaluoma, joka on saanut nimensä ojan varrella kasvavista hormista (SS), Orivedellä tunnetaan myös *hormuheinä* ja Längelmäen Koivistossa on Hormanvainio, joka on saanut nimensä *tulihormuista*.³ Nimen appellatiivisuuteen viittaa myös kollektiivinen niityn nimitys Hormisto Vähänkyrön Greggilässä (PNA). Luopajärven Nätkimäessä ja Pirkkalan Nätkin-ojassa sekä Nätkinahossa piilee kasvinnimi *nätkin, nätkelmä* 'lathyrus', joka tunnetaan Jalasjärvellä, Laihialla, Hämeenkyrössä ja Punkalaitumella (SS), ja Isonjoen Vesijärven Hosiakoskessa sekä mahdollisesti Tyrvään Hosionsuossa kasvinnimi *hosia* 'equisetum', joka tunnetaan muodossa *hosekkortes* Jalasjärvellä, *hosijaanen* Kurikassa, mistä mainitaan myös Hosiassuo (SS). Nimi sisältyy eritoten korpimaastoihin:

¹ T. E. KARSTEN Svenskt och finskt i folkspråk i Finland. Folkmålsstudier I 76.

² KARL SCHILLER und AUGUST LÜBBEN Mittelniederdeutsches Wörterbuch.

³ LYYLI KOKKONEN Längelmäen asumusten nimet I 111—112, käsikirj.

Hosisto Eurajoella, Hosiosto Kokemäellä, Hosiokorpi Mouhijärvellä, Hosiaslampi Antreassa, Huosiaskorpi Miehikkälässä, Huosioniemi Juuassa (PNA), mutta tunnetaan myös sukunimenä. Koskus-nimien tulkinnaassa — esim. Jalasjärven Koskus-l. Koskuejärvi — on otettava huomioon myös appellat. *koskus* 'kuusen, männyn ym. kuoressa ulommainen, rosainen osa' (Alahärmä), kuusenkuori (Kurikka), *koskut*, gen. *koskuen* 'tervahaudan pohjalla pidetyt kuusenkuoret' (Isojoki).

Samoin on yhdistetty Vähänkyrön Merikaarron Kuljunsaaari, Vöyrin Mikkelinseeriston Kuljoskäret ja Kulinkar sekä Kulju, kylä Karkussa ja Vesilahdella, joihin — ainakin eräisiin — sisältyy länsisuomalaisperäinen appellat. *kulju* 'vesilammikko' (esim. Kaarinassa, Kiikalassa, Uudellakirkolla), 'kuilu' (Huittisissa ja Keikyällä), 'syvä suo-t. mutamaassa oleva vesikuoppa' (Yläneellä), 'vesikuoppa' (Raumalla), 'vesiulku l. teillä oleva vesisyväne' (Teiskossa), 'kapea lahdella t. salmen tapainen kohta vetisessä korpisuossa, metsässä' (Laihialla), umpikulju (Alavudella ja Keuruulla). Maastotermi on levinnyt Pohjois-Pohjanmaalle asti, missä appellat. *kulju* 'poukama' ja *kuljupaikka* 'kapea syväne merenrannikolla' tunnetaan esim. Hailuodossa (Kuljun perä, Reasten kulju 1766,67 Hailuodossa¹, Kulju Åja Engh 1687 VA rr 24 : 167 Limingassa)². Kauha-joen Sahinluhtaan sisältynee etenkin itäisellä murrealueella tuttu appellat. *sahi* 'grund, vad; göl, gyttjefull strand' (Lönnrot), 'joen virtaava kohta' Juvalla (PNA), 'pieni koskentapainen' Tohmajärvellä (SS:n kys. 26 : 361), 'kivikkoinen kahtuupaikka virrassa t. joessa' Liperissä, 'kivisärkkä' Kangasniemellä (PNA), *šahi* 'pieni virta' Itä-Karjalan Pistojarvella (Kettusen paikannimikokoelma), mutta se tavataan myös Kurussa merkit. 'virtapaikka joessa, pieni koski' ja Karvialla merkit. 'hiekkamatalikko joessa, vedenalainen käri järvessä' (SS). Nimestä on runsaasti esimerkkejä: Sahinoja Mäntyharjulla, Sahinpuro Sotkamossa, Sahinjoki Hirvensalmella, Sahinoja Kuorevedellä, Vasikkapuronsahi Juvalla, Sahinranta l. Sahi Sakkolassa (PNA), etupäässä itäalueilla, mutta myös Sahinoja Längelmäellä, missä tavataan lisäksi useita Kivisahi-nimisiä oja.³ Loppi-nimistä, joista on mainittu Lempäälän Ojanloppi ja Ilmajoen Loppi, yhdistäisiin ainakin osan appellatiiviin *loppi* 'hörn, knut, vinkel; järven l. bugt; niityn l. ängshörn' (Lönnrot), joka Hämeenkyrössä merkitsee pitäjän sivukulmaa (SS). Längelmäeltä mainitaan mm. Lopenselkä ja Loppistenjärvi 'kolmiloppinen mettäjärvi'⁴, ja nimen appellatiivisuudesta ovat etenkin todisteina sellaiset paikannimet kuin Pirkkalan Tohloppi, Tyrvään Lahdenloppi ja Vesilahden Ojanloppi⁵, joissa appellatiivi on yhdysperäisen paikannimen perusosana. Sn. Loppi on ehkä erotettava tästä.

Todennäköiseltä tuntuu, että appellatiivi sisältyy myös Nivus, Naara, Koira, Vekara, Kuutti, Ranto ja Perkiö-nimiin tai ainakin osaan niistä.⁶

¹ Isojakoarkiston karttaselitys n:o 1 Hailuodosta. Oulun läänin maanmittauskonttori.

² Ks. nimestä LYYLI KOKKONEN mt. I 240—244, ARVO MERI mt. I 86.

³ LYYLI KOKKONEN mt. II 549—550.

⁴ LYYLI KOKKONEN mt. I 316.

⁵ JALMARI JAAKKOLA Pirkkalaisliikkeen synty 135.

⁶ VILJO NISSILÄ mt. I 208, 215, 224.

Asutushistoriallisina kriteerioina voivat tietenkin olla myös murteen monet äännehistorialliset ilmiöt (murremaantieteelliset piirteet). Niinpä Luukon mainitsemat Salinkangas ja Salinoja (s. 28) tuskin sisältävät henkilönnimeä, vaan pikemminkin metsästystermin *sadin*, joka satakuntalaishämäläisessä nimistössä esiintyy monin paikoin Iilisenä, esim. Parkanossa *salinniemi*, *salillahti*, Ikaalisissa Salin Suon niitty 1791, Salinojan niitty 1793, Suoniemellä *salimäki* — sellainen on myös Hauholla ja Tyrvännössä — Urjalassa *salimmäki*, Huittisissa Salinmäki 1809.¹ Kun Etelä-Pohjanmaan murteissa on suoritettu yleensä $\delta > r$ -äänteenmuutos², on oletettava, että Etelä-Pohjanmaan Salinmuodot (esim. Salinkangas Isossakyrössä ja Peräseinäjoella³) ovat lähteisillä alueelta.⁴ Lapväärtin Tödenjärvi 1712 on yhdistetty Viljakkalan Työdenjärveen, jota primääristä nimimuotoa vastaa nykymurteen Työlöjärvi. Sen vanhemmat nimiasut Työdenjerfwi 1773, Työdenjärvi 1793 viittaavat siihen, että nimen attribuuttiosa on *työ*-sanana vanha mon.genetiivi **tōden*, jollainen esiintyy myös nimessä Suodenniemi ja runsaana Agricolan kielessä.⁵ Nimi on tyyppillinen lounaissuomalais-satakuntalainen.

Etymologisesti nimivertailut tuntuvat yleensä oikein osuneilta, vaikka joitakin ilmeisiä virheitä on ja joistakin tapauksista voi olla eri mieltä. Kokemäen Grottilaa, johon sisältynee alasaks. (tai ruots.) hn. Grot < keskialasaks. adj. *grôt* 'gross, gewaltig, viel' (SCHILLER-LÜBBEN mt.), keskiajanruots. *grot* 'stor, tjock' (SÖDERWALL mt.), ei voitane yhdistää Vähänkyrön Kruutarlaan, johon sisältyy epäilemättä ammattinimi, kuten edellä on osoitettu. Saksalaisperäiseksi on tulkittu Laihian Potila-nimi, vaikka lähempänä on ruots. Bodde ~ Budde (Lundgren-Brate 29). Yhdistettäessä Vähänkyrön Merikaarron Holtti-nimi alasaks. Holt- ja Hulte-nimiin olisi voitu viitata myös ruots. henkilönnimeen Hulte, Holti (Lundgren-Brate 112). Vähänkyrön Hyyriän Puukilaan sisältynee ruots. hn. Puke (Lundgren-Brate 193) ja Laihian Ervingiin Pohjanmaan ruotsalaismurteiden *ärving*, muinaisruots. *aervinge*⁶. Isostakyröstä v. 1548 mainittua Vaissilaa emme voi yhdistää nykyiseen kylännimeen Vaismaahan, jonka eräät vanhemmat kirjoitusasut (Waihjala 1609, Waihesma 1654, Waiesma 1655 ja Wajesma 1694⁷) viittaavat kehitykseen *vaismä* < *vaesmä* < *vajehmä*. Pietarsaaren Soklot-nimen tekijä on yhdistänyt — väheksyen Mustankirjan Sukalothu muotoa v. 1424 — Lempäälän Olavi Sokaan, vaikka tarjona olisi ollut teoksessakin mainittu Sukka, Sukkoi-nimi (Sukaluoto < *sukalluoto*) tai suorastaan appellat. *suka*. Tuskin on myöskään aihetta vertailla Ylistaron Pollaria ruotsalaissääristön Buller, Bulder-nimiin (esim. Bullerholmen, Bulderören, Bulder-

¹ PERTTI VIRTARANTA Länsiyläsatakuntalaisten murteiden äännehistoria I 107.

² LAUROSELA mt. I. 75.

³ Hist.arkisto XLII, 1 s. 63.

⁴ Vrt. VIRTARANTA I 107.

⁵ HEIKKI OJANSUU Lounaismurteiden äännehistoria II 45—46, Suomalaista paikannimitutkimusta 213—214, VIRTARANTA mt. I 153.

⁶ KARSTEN mt. II 115, 251.

⁷ A. J. TURPPA Isonkyrön kylien, talojen ja peltojen nimet 43, käsikirj.

grund, Bullerstenarna), joita appellatiivisia paikannimiä tavataan myös Uudenmaan saaristossa (esim. Bullerholmen, Bullerören).¹ Isonkyrön ensimmäinen Kontturi on selitetty ammatiltaan kontintekijäksi eli *kontturiksi*, mutta termiä ei Sanakirjasäätiön kokoelmista päätellen tunneta suomen murteissa. Olisiko tässä kysymyksessä keskiajanruots. *komptur* 'kommendör, komtur, innehavare av ett ordensgods mm.' (Söderwall mt.), kuten Karsten on arvellut?²

Eräiden etenkin ruotsalaisalueen vääntymänimien rekonstruoimisessa tai etymologioimisessa ei myöskään aina ole osuttu oikeaan. Vöyrin Lumby (pro Lomby), jonka vanhoista nimimuodoista on valittu Lume by 1552, on muovattu asuun Lumikylä ja yhdistetty hämeenkyröläisen eränkävijän Jussi Lumian nimeen (1554), vaikka nimen murremuoto *läumbjyn* edellyttää aiempaa *löm*-asua, joka on lähtöisin ruots. murteiden appellatiivista *löma*, *lömu* 'däld, dalkjusa' < suom. *luoma* (esim. Alom < *alaluoma*, Kalom < *kalaluoma*, Kivilom < *kiviluoma*).³ Sen sijaan Karstenin mainitsema Vöyrin kylän nimi Rekipelto, murt. *reippelt*, tuskin edellyttää alkumuotoa Reikäpelto⁴, vaan pikemminkin siihen sisältyy vanhan vöyriäläisen Reki (Greger) -nimen genetiivi (*reinpeltto* > *reimpeltto* > *reippelt*). Maalahdelle, ruots. Malax, on vanhojen merkintöjen avulla rekonstruoitu muoto Maadenlahti, mutta ei ole otettu huomioon, että Maalahdenjoen (Malax-å) suurin lähdejoki Laihialla on nimeltään Madesjoki (< Madehjoki), Petalaks -nimen rinnalle on merkitty kansan-etymologinen Petolahti, mutta alkuperäinen muoto on ollut varmaan Petälaks.⁵ Vöyrin saariston Salmakarsgrund on selitetty Salamakarintatalaksi, vaikka tällöin odottaisi muotoa Salamkar. Mahdollisesti kysymyksessä on ruotsalaisperäinen Sadelmakarsgrund, jonka attribuuttiosa on appellat. *sadelmakare*, murt. *salmakar* (dos. OLAV AHLBÄCKIN otaksuma). Mustansaaren Runsorin Vakslaks on merkitty Karstenin mukaan Vaaksalaksi -muodossa [pikemminkin Va(a)ksilaksi, *väksi* (*vaksi*): *vähden* (*vahden*)].

Pohjanmaan rannikkoseutujen paikannimien iän määrittämisessä tulee varmasti tärkeä osuus olemaan maankohoamistutkimuksilla, joista kirjoittajan käytettävissä on ollut HENRIK RENQVISTIN Vasatraktens topografi, landhöjning och geografiska namn (Fennia 44) ja jotka esim. Ruotsin paikannimistöntutkimuksissa ovat näytelleet huomattavaa osaa (vrt. IVAR MODÉER Småländska skärgårdsnammn). Olisi pitänyt tältä kannalta juuri tutkia, voidaanko esim. Raippaluodon Laimon yhdistää Loimaan pitäjän nimeen, joka sekin epäilemättä on maastotermi⁶, ja Miemoisholmen Lempäälän Miemoisiin, sillä saaret ovat suhteellisen vähäisiä (Olav Ahlbäckin tiedonanto).

Hyvin tasapainotetussa ja kiinteässä kuvauksessaan Etelä-Pohjanmaan erätaloudesta, joka tarjoaa antoisaa ainesta koko erähistoriamme

¹ IVAR WESTMAN Nyländska önamn I 87.

² KARSTEN mt. II 293.

³ KARSTEN mt. I 567, 568, II 159, 160.

⁴ KARSTEN mt. II 165.

⁵ Vrt. K. GROTFELT Muutamista ruotsinkielisen Pohjanmaan suomalaisista paikannimistä. Virittäjä 1897 s. 101.

⁶ NILO IKOLA Loimaan nimestä. Satakunta VIII.

selvittelylle, tekijä on käyttänyt myös paikannimistöä ja — sanottakoon heti — varsin harkitusti. Lisää verta ja väriä se olisi tietenkin saanut, jos mukana olisi enemmän eräkauden paikannimistöä: pyydystermejä (esim. rita, paula) ja eläinten nimiä (esim. karhun hävinnyt synonyymi *oksi*, gen. *ohden*), joka esiintyy runsaana sekä Ylä-Satakunnan että Etelä-Pohjanmaan nimistössä, kuten esim. *oksoja*, *okslahti* Tyrväässä, *oksalo* < *oksisalo* Karkussa, *okslammi* Hämeenkyrössä, *oksjoki* Ikaalisissa¹ ja toisaalta Okskangar Oravaisissa, Okskoski Perhossa, Okslampi Alavudella, Oksiluoma Ilmajoella, Ohrenneva (< *ohdenneva*) Kauhavalla, ym. Pyyntinimistä mainittakoon lisäesimerkkeinä Isonkyrön Ritahaka, Ridanmäki ja Paulainmaa², Vähänkyrön Ritämäki ja huomautettakoon, että appellat. *kamppi* tunnetaan vain merkit. 'ahma' (esim. Jalasjärvellä, Laihialla, Konginkankaalla) (SS). Kouko, karhun mytologinen synonyymi, tunnetaan myös sekundäärisenä henkilönnimenä, joka mainitaan teokessakin (s. 54).

Tohtori Luukko on, niin olen kuullut, tutustunut järjestelmällisesti 1500-luvun vanhimpien tilikirjojen henkilön- ja paikannimistöön koko maassa, Pohjanmaan ja osaksi Satakunnan tuomiokirjoihin sekä maanmittauskonttorien tutkimusaluetta käsitteleviin verollepanokarttoihin ja -asiakirjoihin samoin kuin isojakoarkistojen laajaan asiakirja- ja karttamateriaaliin, mikä runsas aineisto tuntuu hänen tutkimuksessaan solidisti käsitellyltä. Paikannimistön käyttäjänä hänen olisi kai pitänyt tutustua myös paikannimiarkistomme aineistoon, johon kuuluvat mm. A. J. Turpan keräämä Isonkyrön paikannimistö (1939) sekä T. Vuorelan Jalasjärven (1936, 38), Ilmari Kohtamäen Vähänkyrön (1930—), E. Reinikan Kurikan (1930), A. J. Turpan Ylistaron (1941—43) ja M. Hokkasen Ähtärin (1948) nimistöt, ja jotakin olisivat tarjonneet myös maist. A. J. TURPAN tutkielma Isonkyrön kylien, talojen ja peltojen nimistä, HELVI VITIKKALAN tutkimus Tyrvään asumusten nimistä sekä T. KIJASEN Ruoveden vesistönimistöstä, muutaman esimerkin mainitakseni. Lähdekirjallisuutta selaillessa myös kummastuttaa, että siihen on otettu mukaan KARSTENIN Svensk bygd I, mutta ei asutushistoriallisesti valaisevampaa teoksen toista osaa.

»Etelä-Pohjanmaan keskiajan» asutushistoriallisen osan arviointi on vennyntä normaalimittoja pitemmäksi, mutta pyrkimykseni on ollut saada keskustelun alaisiksi paikannimistöön perustuvan asutushistorian tutkimusmenetelmät ja hyökätä ennen kaikkea eri tieteiden edustajain karsinointumista vastaan, sitä vastaan, ettei vähääkään piitata toisen tieteen tutkimuksista, niin että samankin kysymyksen tarkastelussa päädytään aivan ristiriitaisiin päätelmiin. Asutushistoriallisessakin tutkimuksessa olisi esim. arkeologian, historian, kieli- ja kansatieteen tutkijain yhteisvoimin pyrittävä tuloksiin, joilla silloin on toisenlainen objektiivisuuden vaatimus kuin nyt. Tieteelliseen tutkimukseen muinaisarkkilaisten agnostikkojen ja skeptikkojen päivistä asti on vaikuttanut tervehtyvästi epäily, omankin työn epäily, mutta tästäkin on alettu viime aikoina tinkiä.

VILJO NISSILÄ

¹ VIRTARANTA mt. I 223.

² A. J. TURPPA mt.